

355.212:616-079:34

ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ NORMY PŘI POSUZOVÁNÍ SCHOPNOSTI K VOJENSKÉ SLUŽBĚ

Plk. MUDr. Rudolf TUPÝ, pplk. MUDr. Vladimír JELÍNEK, mjr. MUDr. Peter MIKO
ÚVLK MNO Praha

Budování a doplňování socialistické armády je hlavním politickým úkolem všech civilních i vojenských orgánů pověřených jeho zabezpečením. V dnešním třídně rozděleném světě

a v zostřeném politickém boji mezi zeměmi socialistického tábora a imperialistickými státy má tento úkol stále větší význam. V plném rozsahu se potvrzují slova V. I. Lenina o nut-

nosti obrany socialistické vlasti. Tím více vystupuje do popředí politický význam doplňování armády, správnost postupu a dodržování všech právních norem při plnění tohoto úkolu.

Na některé důležité právní normy k zabezpečení obranyschopnosti země v míru i ve válce, které je nutno dodržovat při doplňování armády, bychom chtěli upozornit.

Základní normou, z níž se odvíjí všechny další právní úpravy týkající se zabezpečení obranyschopnosti, je zákon č. 34/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky. § 2 citovaného zákona stanoví, že obrana republiky zahrnuje opatření k zabezpečení obranyschopnosti země v míru i ve válce na všech úsecích hospodářského a společenského života, zejména budování ozbrojených sil a zvyšování jejich bojové pohotovosti v souladu s požadavky soudobého vojenství. Nedílnou součástí obrany republiky jsou opatření v národním hospodářství, opatření k obraně v krajích a okresech a k ochraně před nepřátelskými vzdušnými útoky a příprava občanů k obraně.

Z citovaného ustanovení je zřejmé, jak velký důraz je kladen na budování ozbrojených sil. Toto opatření zahrnuje i pravidelné povolávání občanů do ozbrojených sil a posuzování jejich schopnosti k vojenské službě.

V branném zákoně § 15 stanoví, že účelem odvodu je rozhodnout o povinnosti branců k vojenské službě podle zjištěné tělesné a duševní způsobilosti branců k této službě. Další podrobnosti o provádění odvodního řízení jsou rozvedeny ve Vládním nařízení č. 21/1958 S., jímž se provádí branný zákon. Dalšími úpravami bylo rozhodnuto, aby tzv. zápisy a odvody byly sloučeny do jednoho opatření — odvodního řízení. Sledujeme-li text jednotlivých ustanovení tohoto vládního nařízení, vidíme, že je dána norma vysoké právní síly, jejíž plnění zabezpečuje všechny podmínky k tomu, aby mohlo být podle tělesné a duševní způsobilosti branců objektivně rozhodnuto o jejich povinnosti k vojenské službě.

Vytvoření personálních a materiálních podmínek pro práci odvodní komise řeší § 3 vládního nařízení. Zde se říká: „Výkonné orgány okresního národního výboru dodají na žádost náčelníka okresní vojenské správy prostředky potřebné pro provádění lékařských prohlídek a na výpomoc lékaři vyšlou zkušenou sestru, laboranta nebo jinou vhodnou osobu, a k provedení administrativních prací spojených se zápisem potřebný počet administrativních sil. Občané povinni zápisem podrobí se u zápisu lékařskému vyšetření. Na návrh lékaře stanoví náčelník okresní vojenské správy schopnost občana k vojenské činné službě.

U občanů naprosto neschopných k vojenské službě rozhodne náčelník okresní vojenské správy s konečnou platností o neschopnosti k vojenské činné službě a o vymazání z vojenské evidence. Za naprosto neschopné vojenské činné služby se považují osoby:

- a) bez ruky nebo bez nohy,
- b) slepé na obě oči,
- c) hluchoněmé,
- d) soudem pro duševní poruchy zcela zbavené svéprávnosti,
- e) stížené vadou, která je činí trvale neschopnými samostatně se pohybovat.

Lze-li u těchto občanů učinit rozhodnutí o neschopnosti k vojenské činné službě na podkladě předložených dokladů, nepředvolávají se k zápisu (odvodu).

Dále je stanoveno:

Nemůže-li lékař zjistit přesně zdravotní stav brance, odešle ho k doplňujícímu lékařskému vyšetření do nejbližšího ústavu národního zdraví.

Brance, u kterých lékař zjistí dočasnou neschopnost k vojenské činné službě pro chorobu (vadu), určuje náčelník okresní vojenské správy k léčebné péči.

Činnost odvodních komisí je rozvedena v § 4 citovaného vládního nařízení. Je stanoveno, že členy odvodních komisí (okresních) jsou dva lékaři státní zdravotní správy určené výkonným orgánem okresního národního výboru na žádost náčelníka okresní vojenské správy. Ministerstvo národní obrany může v dohodě s ministerstvem zdravotnictví určit místo jednoho lékaře státní zdravotní správy lékaře vojenské správy. Všichni branci povolaní k odvodu podrobí se lékařské prohlídce, kterou provádějí lékaři — členové okresní odvodní komise v přítomnosti ostatních členů komise. Vyžaduje-li toho choroba nebo vada, postupují lékaři podle § 3, odst. 5.

Podle výsledku lékařské prohlídky činí předseda komise na návrh lékařů a ostatních členů komise odvodní rozhodnutí:

- a) o schopnosti brance k vojenské činné službě,
- b) o trvalé neschopnosti brance k vojenské činné službě,
- c) o odročení odvodu při dočasné neschopnosti brance pro chorobu; brance, kterým se odročí odvod ze zdravotních důvodů, určuje k léčebné péči.

Je-li některý člen okresní odvodní komise toho názoru, že odvodní rozhodnutí je nesprávné, oznámí to krajské vojenské správě, v jejímž odvodu byl odvod proveden.

Velmi důležité je ustanovení § 5, odst. 5 vládního nařízení, které stanovuje, že lékaři provádějící lékařské prohlídky branců jsou povinni svědomitě a nestranně zjišťovat zdravotní stav branců a jejich schopnost k vojenské činné službě. Aplikace tohoto ustanovení v praktické činnosti znamená, že se nevztahuje jen na činnost lékařů odvodních komisí, ale na všechny lékaře, kteří tak či onak vstupují do zdravotnické části odvodního řízení. Vztahuje se tedy jak na územní obvodní a závodní obvodní lékaře, kteří zpracovávají prvotní dokumentaci na Dotazníku brance, tak na odborné lékaře, kteří zpracovávají odborné lékařské nálezy.

Podle § 9 vládního nařízení se u krajských vojenských správ zřizují krajské odvodní komise v tomto složení:

a) předseda

— náčelník krajské vojenské správy nebo zástupce jím určený,

b) členové

— předseda krajského národního výboru nebo zástupce jím určený,

— náčelník krajské správy ministerstva vnitra nebo zástupce jím určený,

— lékař krajské vojenské správy.

Krajské odvodní komisi přísluší:

a) řídit a kontrolovat činnost okresních odvodních komisí,

b) rozhodovat o určení branců (odvedenců) k náhradní službě,

c) rozhodovat o stížnostech členů okresních odvodních komisí proti odvodním rozhodnutím těchto komisí,

d) přezkoumávat odvodní rozhodnutí, podle něhož branec nebyl odveden, je-li odůvodněna domněnka, že toto rozhodnutí je nesprávné.

Rozhodnutí podle odst. a), c) a d) činí předseda krajské odvodní komise na návrh členů komise. O určení k náhradní službě rozhoduje krajská odvodní komise prostou většinou hlasů. Při rovnosti hlasů rozhoduje předseda. Proti rozhodnutí krajské odvodní komise není opravného prostředku.

Přezkoušení odvodních rozhodnutí je rozvedeno v § 11 vládního nařízení.

Přezkoušení nařizují orgány nadřízené okresním vojenským správám:

a) je-li podezření, že odvodní rozhodnutí, podle něhož branec nebyl odveden, bylo způsobeno trestným činem,

b) vzniknou-li pochybnosti o správnosti odvodního řízení, v němž branec nebyl odveden.

Podle § 13 provádí přezkoušení krajská odvodní komise. O přezkoušecím řízení, zejména o vydávání rozhodnutí o odesílání branců k doplňujícímu lékařskému vyšetření a o dokladech vydávaných brancům platí obdobně ustanovení o odvodním řízení. Je-li třeba odborného lékařského vyšetření, může být branec odeslán i do jiného zdravotnického zařízení.

Podle branného zákona (§ 15, odst. 3) proti odvodnímu rozhodnutí, že branec je nebo není odveden (konečné odvodní rozhodnutí) nebo že se má dostavit k odvodu v příštím roce, není opravného prostředku. To znamená, že do tohoto rozhodnutí nelze podávat odvolání. Tím je dána procesní odlišnost od zákona o správním řízení. Tato odlišnost je uzákoněna proto, aby nedocházelo k opakovanému provádění odvodu. Připustila-li by se zákonná možnost odvolání proti odvodnímu rozhodnutí, mohl by každý branec podat odvolání i bez řádného důvodu. Proto (mimo jiné) je kladen vládním nařízením takový důraz na to, aby lékaři zjišťovali svědomitě a nestranně zdravotní stav branců, aby nedocházelo k nesprávnému odvodnímu rozhodnutí jak nepoznáním

choroby (vady), která podmiňuje neschopnost k vojenské službě, tak i neoprávněným stanovením dočasné nebo trvalé neschopnosti bez řádného podložení poruchy zdravotního stavu.

Dalším základním právním dokumentem, který se v přiměřeném rozsahu vztahuje na odvodní řízení, je s výjimkou odlišností, které již byly uvedeny, zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád). Tento zákon je velice důležitý pro správné provádění odvodního řízení. Ale nejen odvodního řízení. Vztahuje se totiž na řízení, v němž o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech občanů a organizací rozhodují v oblasti státní správy národní výbory, ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy, orgány Slovenské národní rady a jiné orgány státní správy. Podle tohoto zákona postupují též orgány státních organizací, jestliže jim zákon svěřil rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech občanů a organizací v oblasti státní správy.

Základní pravidla správního řízení

Podle § 3 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (dále jen správní řád) správní orgány postupují v řízení v souladu se zákony a jinými právními předpisy. Jsou povinny chránit zájmy státu a společnosti, práva a zájmy občanů a organizací a důsledně vyžadovat plnění jejich povinností. Další ustanovení správního řádu hovoří o tom, že rozhodnutí správních orgánů musí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věcí. Řízení je třeba vést tak, aby posilovalo důvěru občanů ve správnost rozhodování, aby přijatá rozhodnutí byla přesvědčivá a vedla občany a organizace k dobrovolnému plnění jejich povinností. Ustanovení o základních pravidlech řízení se přiměřeně použijí též při vydávání osvědčení, posudků, vyjádření, doporučení a jiných podobných opatření.

Odvodní řízení, ale i jiné rozhodování v oblasti vojenské lékařské posudkové činnosti musí probíhat (s výjimkou ustanovení jiných právních předpisů a zákonů, o nichž již bylo hovořeno) podle správního řádu.

Nejdůležitější opatření správního řízení pro odvodní řízení je v § 32 správního řádu. Zde se říká „správní orgán“ (v daném případě okresní nebo krajská odvodní komise) je povinen zjistit přesně a úplně skutečný stav věci a za tím účelem si opatřit potřebné podklady pro rozhodnutí. Aplikace tohoto ustanovení správního řádu do práce odvodní komise znamená, že odvodní komise je povinna si opatřit potřebné podklady pro rozhodnutí. Má-li být tedy rozhodnuto o schopnosti nebo neschopnosti k vojenské službě, musí být toto rozhodnutí něčím podloženo. § 44 dále stanoví, jak postupovat, nemůže-li správní orgán provést některý procesní úkon v obvodu své působnosti, nebo je-li to účelné z jiných důvodů.

Dalším základním opatřením správního řádu je rozhodnutí. Rozhodnutí musí být

v souladu se zákony a ostatními právními předpisy, musí být vydáno orgánem k tomu příslušným, vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věcí a obsahovat předepsané náležitosti. Podle § 47 musí rozhodnutí obsahovat výrok, odůvodnění a poučení o odvolání.

1. Výrok

Výroky „odveden, odročen nebo neodveden“ nebo jiné výroky vojenských posudkových orgánů jsou dostatečně známé a není potřeba bližšího vysvětlení.

2. Odůvodnění

Správní orgán v něm uvede, které skutečnosti byly podkladem rozhodnutí a jakými úvahami byl veden při hodnocení důkazů a při použití právních předpisů, na základě kterých rozhodoval. Odůvodnění rozhodnutí bývá v řadě případů odvodních rozhodnutí nejslabším článkem. Není-li odvodní rozhodnutí řádně odůvodněno doloženými doklady o zdravotní poruše posuzované osoby, pak nelze mít za prokázané, že bylo vyhověno všem náležitostem správního řádu. Jako příklad nesprávného postupu možno uvést, je-li v odvodním protokolu uvedena jako příčina trvalé neschopnosti např. schizofrenie, přičemž není doloženo nález psychiatra. Není-li toto doloženo, došlo nepochybně k procesnímu porušení správního řádu a doklad není věrohodný a vzbuzuje pochybnosti kontrolních orgánů. Odůvodnění není třeba, vyhovuje-li se všem účastníkům řízení v plném rozsahu. Aplikace tohoto ustanovení v praxi je složitější, než by se na první pohled mohlo zdát. Je-li však rozhodnuto o neschopnosti (dočasné, ale zejména trvalé), nutno pokládat za prokázané, že nebylo vyhověno účastníkovi řízení, čs. státu, a to tehdy, není-li výrok jednoznačně opřen o klinickou diagnózu.

Pozoruhodné je i ustanovení správního řádu o tom, aby odůvodnění výroku správního orgánu obsahovalo i údaje, jakými úvahami byl veden při vydávání rozhodnutí. V praxi se to týká tzv. posudkově nejasných případů. Prakticky ve všech osobních spisech branců, kromě případů, kdy je neschopnost k vojenské službě dána zřejmou a řádně doloženou poruchou zdravotního stavu, chybí odůvodnění výroku o dočasné, ale někdy i o trvalé neschopnosti, formou určité epikrízy, kde bylo zdůrazněno, proč odvodní komise v tom či onom případě stanovila příslušnou zdravotní klasifikaci, o co se opírala, jakými úvahami byla vedena atd. Vůbec už chybí vyjádření krajského dorostového oddělení a krajských dorostových lékařů jako krajských odborníků k jednotlivým případům, které by si nepochybně toto vyjádření zasloužily. Takové vyjádření krajského dorostového lékaře jako krajského odborníka by ve smyslu správního

řízení zkvalitnilo odůvodňování posudků okresních odvodních komisí.

Je prokázáno, že při odvodním řízení dochází k porušování zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení. Odvodní komise v řadě případů nedodržují ustanovení § 32 správního řádu, nezjišťují přesně a úplně skutečný zdravotní stav branců a neopatřují si potřebné podklady pro rozhodnutí.

3. Poučení o možnosti odvolání

Tato náležitost výroku odvodního rozhodnutí odpadá, protože je to stanoveno branným zákonem. Proto je nutné, aby odvodní rozhodnutí bylo vždy řádně odůvodněno skutečným zdravotním stavem.

Abychom poněkud přiblížili aplikaci zákona o správním řízení do práce zdravotnických orgánů, pak je třeba připomenout, že i posudek ošetřujícího lékaře, že pracující (voják) je neschopen nebo schopen práce (služby pro nemoc), má charakter rozhodnutí ve smyslu správního řádu, tj. „výrok — jste nebo nejste schopen práce“. Tento výrok je odůvodněn klinickou diagnózou a pokud pracující s výrokem nesouhlasí, musí mu ošetřující lékař vydat rozhodnutí (na výměnném listě) písemně.

Z výše uváděných skutečností je zřejmý oprávněný požadavek na to, aby výrok odvodní komise byl vždy řádně odůvodněn zdravotním stavem brance. Tím spíše, že je odejmuta možnost odvolání proti rozhodnutí odvodní komise.

V praxi se však může stát, že rozhodnutí odvodní komise je nesprávné. Opravné prostředky stanoví § 69 zákona o správním řízení, kde v první řadě jde o přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení. Toto přísluší krajské odvodní komisi. Na přezkoumání rozhodnutí není právní nárok. Správní orgán příslušný k přezkoumání rozhodnutí toto rozhodnutí zruší nebo změní, bylo-li vydáno v rozporu se zákonem, obecně závazným právním předpisem nebo obecně závazným nařízením.

Uvedený výčet a výklad některých ustanovení základních právních norem, které upravují postup odvodních komisí, poukazuje jen na některé podstatné otázky a problémy. I z tohoto výčtu je však patrné, že důsledné plnění těchto norem by zabezpečovalo kvalitní provádění odvodního řízení tak, aby odvodní rozhodnutí měla všechny náležitosti, aby byla průkazná a věrohodná. Odvodní komise tedy musí využít všech prostředků, které má naše společnost k dispozici k tomu, aby bylo odpovědně rozhodnuto o schopnosti nebo neschopnosti brance k vojenské službě.

Klíčová slova: Schopnost k vojenské službě; Právní normy.